

Немања П. ЦВИТКОВАЦ*

ЦРКВЕНА ПРИПАДНОСТ КРАЉА ДРАГУТИНА ПОСЛЕ 1291. ГОДИНЕ

Апстракт: Овај рад је настао са циљем да укаже на озбиљне пропусте у историографији, претежно хрватској, који се тичу тумачења црквене припадности српског и „сремског“ краља, Стефана Драгутина Немањића, после 1291 године. Од самих почетака критичке историографије у другој половини XIX века, хрватски историчари листом заступају тезу да је 1291. године, тада већ бивши српски краљ, прихвативши папску заштиту, уједно постао и римокатолик и остао присталица западне хришћанске цркве до краја живота. С обзиром на то да историографија Драгутиново постављање под папску заштиту често посматра као кључни (и једини) доказ за његову припадност Католичкој цркви, у првом делу рада се преиспитују мотиви овог чина уопште, као и то да ли он стварно за собом повлачи и промену црквене припадности. У другом делу рада су анализирани извори који детаљније говоре о Драгутиновим верским осећањима после 1291. године.

Кључне речи: краљ Драгутин, црквена припадност, папска заштита, Католичка црква, Православна црква

Недуго после силаска са рашког престола, бивши српски краљ Стефан Драгутин Немањић (1276–1282) је од угарског краља добио апанажу на јужној граници Угарске (1284) и постао једна од важнијих личности у политичким превирањима у овом делу Балканског полуострва. Стицај околности га је навео да од 1288. године почне да развија добре односе и одржава преписку са папством. Ове везе ће кулминирати 1291. године када је Драгутин, по свој прилици, примљен под заштиту Свете столице. Тај детаљ је послужио историчарима као полазна тачка у тврдњама да је, примивши папску заштиту, Стефан Драгутин уједно променио веру и постао римокатолик (Раџки 1869: 168–171¹; Vatinić 1881: 37; Klaić 1882: 88–89; Marković 1904: 323;

* мастер историчар, nemanja90cvitkovic@gmail.com

1 Наводи Фрање Рачког заслужују додатно разматрање пошто се јављају неке нејасноће. Пре свега, изгледа да је Рачки помешао Драгутина и Милутина јер пише како је „Босну посјео српски краљ Стјефан Урош II Милутин, шурјак краља Ладислава по његовој сестри Јелисави.“ Ово је честа забуна у старијој историографији

Prelog 1910: 22; Šidak 1937: 159; Draganović i dr. 1942: 235, 755, 764; Šanjek 1992: 141). Неки су отишли су толико далеко да су тврдили да је Драгутин остао римокатолик до краја живота (Jelenić 1912: 49–50; Babić 1997: 257–262).² Па, и нека звучнија имена светске историографије нису пропустила да забележе како је *сремски краљ* био страствени („fervent“) римокатолик (Dvornik 1962: 119). Међутим, ове тврдње су недовољно поткрепљене аргументима, уз видљиво занемаривање познате изворне грађе, из чега произилази да је ово тумачење проблематично и подложно преиспитивању, ако не и у потпуности неисправно.

Потребно је истаћи да и у српској историографији постоје радови чија се тумачења крећу у овом правцу, али је та теза данас, углавном, одбачена, док се Драгутинов прелазак у католицизам (у случајевима где се он допушта), види као привремени чин, најчешће узрокован политичким прагматизмом.³ Ипак, примећује се да српска историографија овом, очигледно непотпуном тумачењу, није супротставила сву расположиву грађу и објективну анализу. Проблематици се прилазило индиректно и посредно, без намере да се она испита до краја, приликом чега се доступна изворна грађа никада није користила у потпуности.⁴

коју је разрешио Иларион Руварац, 1878. године (Цвијковић 2017: 103, нап. 1). Корени ове забуне, највероватније, леже и у томе што је папа писмо од 15. марта 1291. адресирао *Stephano regi Servie*. Изгледа да је Рачки и „Стефана“ и „Србију“ из ове адресе, поистоветио са Милутином и Рашком. Међутим, *Stephanus rex Serviae* није Стефан Урош II Милутин већ Стефан Драгутин јер Милутин, као представник „србског двора“ у то време (1291), није водио преписку са папом, нити је био говора да Рашка тада пређе на унију. Такође, *Serviae* овде није Србија (Рашка) којом влада краљ Милутин, већ је то Драгутинова земља, што је својевремено објаснио Михаило Динић (Динић 1931: 436–437). На крају, папска писма Милутина ослобављају искључиво са *Urosius*, никако са *Stephanus* (Уп.: Живковић и др. 2013: 165, СХХХVIII). Иако није најјасније да ли Рачки овде мисли на Драгутина или Милутина, за разматрање у овом раду је најбитније то да он постављање под заштиту (1291) види као потврду „договора“ из 1288. године, који је за циљ имао „сједињење србске с римском црквом“.

- 2 Осим Јеленића и Бабића, који су недвосмислени у томе да је Драгутин до краја живота остао римокатолик, остали наведени аутори се не изјашњавају експлицитно по овом питању. Углавном су само установљавали да је 1291. године Драгутин прешао у окрије католичке цркве и постао римокатолик, при томе потврђујући његово стављање под папску заштиту. У наставку њихових радова, верски стагус „сремског краља“ није надаље коментарисан. Пошто се одрицање Драгутиновог римокатоличја нигде не спомиње експлицитно, није нереално претпоставити да је, прећутно, задржан исти став као и код Јеленића и Бабића.
- 3 За списак литературе видети: Цвијковић 2017: 110–113.
- 4 Један од ретких који је директно указао на неке од пропуста у вези са тумачењем Драгутинове црквене припадности био је Гојко Ружичић (Ружичић 1972: 85–86). Међутим, Ружичић је пропустио да један део историјских извора узме у разматрање, на шта је, недуго затим, скренута пажња у стручној јавности (Mitrović 1972–1973: 600).

Уопштено гледајући, не постоји озбиљнији рад који третира црквену припадност српског краља Драгутина, те сматрамо да ова тема заслужује нови прилог који би научној и широј јавности покушао да предочи и разјасни спорна питања.

* * *

Најчвршћи и једини озбиљан аргумент у прилог тези о Драгутиновом католицизму представљају наводи из писма које је папа Никола IV (1288–1292) упутио „Стефану краљу Србије“ 15. марта 1291. године (Theiner 1859: 375). У писму се, између осталог, каже и да је Курија вољна да Драгутина и све оно што се тиче његовог напретка и народа, као и сва његова добра, узме *sub beati Petri et nostra protectione*. Иако поменуто писмо не садржи никакав помен или назнаку који би могли да упуте на Драгутиново прихватање уније и прелазак у духовно окриље Рима, радови који подржавају ово становиште то не доводе у питање. Ово, ипак, не може бити случај. Навешћемо само неколико примера који оваквом тумачењу врло успешно контрирају.

Папа Александар III (1159–1181) је 1179. године, одговарајући на захтев грофице Шампање и града Троа, Марије, поставио под папску заштиту њу и њене поседе, док јој се муж налази у крсташком рату. Папа је изјавио како је Столица „склона да заштити права оних који нама и цркви покажу чисту посвећеност и не одбију да пугују у земље преко мора како би бранили хришћанско име.“ Због тога је *sub beati Petri et nostra protectione* узео „земљу нашег вољеног сина, племенитог човека Анрија, грофа Троа“, Маријиног мужа, заједно са „свиме што вас се тиче“. Са тим у вези, никоме није дозвољено да доводи у питање ово папско писмо или да му се супротстави „несмотреном смелашћу“ (Loewenfeld 1885: 179, 180). Осим крсташима, овај вид заштите је даван и ходочасницима у Свету земљу. Бјанки од Наваре, грофици Шампање, заштиту је дао папа Иноћентије III (1198–1216), 13. децембра, 1201. године, да би исту, после неколико дана, гачније, 18. децембра, још једном потврдио (Teulet 1863: 227, 228). Исто је Бјанки потврдио и Хонорије III (1216–1227), 12. новембра, 1216. године (Teulet 1863: 437–438). Имамо пример где је папа Григорије IX (1227–1241) у заштиту узео читаву породицу Алмс у Нотингему (Енглеска), 8. јула 1228. године (Stevenson 1882: 21–22). Његова заштита се односила на породичне поседе и дохотке. Праксу пружања папске заштите срећемо и у случају манастира. У овим случајевима, углавном је реч о потврдама манастирских поседа и утврђивању правила манастирске управе, при чему се заштита подразумевала као уобичајено дело.⁵ Са друге стране, када је папа Каликст II (1119–1124) под своју

5 Тако су, нпр. опатима и монасима цистерцитског манастира Фаунтинс код Јорка (Енглеска) потврђиване старе и нове привилегије и слободе, као и земљиште које је

заштиту постављао цистерцитски манастир Бонвал (1120), он је то урадио да би се „сачувало учење монашке религије“ (Robinson 1990: 236). Марта (15.) 1304. године, папа Бенедикт XI (1303–1304) је *sub beati Petri et nostra protectione* узео једну болницу у Аустрији, потврдивши јој *specialiter autem terras, possessiones, redditus et alia bona uestra* (Trinks 1867: 459)

Занимљив пример постављања под папску заштиту је случај православног манастира Свете Катарине на Синају. На страну што цео сплет околности представља крајње необичан случај,⁶ биће веома користан прилог у разматрању појма и чина папске заштите. Пре свега, ово је православни манастир, што је чињеница која одмах на почетку чини случај специфичним. Међутим, без обзира на околности, манастир је папа Хонорије III, заједно са монасима и његовим поседима, први пут узео у заштиту јула 1217. године. Ово је, новим повељама, манастиру потврђено још неколико пута: 1223, 1226. и 1227. године. Исту праксу учавамо и у XIV веку када је и папа Јован XXII (1316–1334) манастиру потврђивао поседе. Међутим, првобитни чин папске заштите манастиру Свете Катарине није проистекао из нечије жеље да манастир постане римокатолички већ из спора у вези са прикупљањем десетка, повредом манастирских поседа и крађом његових добара на Криту.⁷

манастир добио на име поклона од појединаца (Farrer 2013: 75–80). Слично је и са манастиром Сибтон (Енглеска) који је папа Александар III поставио под своју заштиту 20. новембра 1160. године, успут њему и братству потврђујући разне повластице (Brown 1986: 323–325). Манастиру Светог Едмунда у Берију (Енглеска) су били из 1161. године, коју је исти папа даровао опату Хјуу, потврђени сви поседе и привилегије и присвојене неке виле. Опатима је признато право рукоположења од стране бискупа по њиховом избору, као и право на слободан избор. Утврђено је да се у питањима од већег значаја братство обраћа папи. За кршење утврђеног, предвиђена је била санкција (Arnold 2012: 78. и даље). До половине XI века, давање папске заштите манастиру је подразумевало да је он постајао власништво Курије (Robinson 1990: 223).

- 6 Православни манастир који се налазио на територији под муслиманском контролом, а у исто време је признавао надлежност врховног римокатоличког свештеника.
- 7 Манастирска имања на Криту су, непосредно после првог пада Цариграда (1204), доспела под контролу Венеције (1206). Недуго затим, монаси су од млетачког дужда Петра Зијанија затражили да им потврди сва права и поседе које је манастир уживао у Византији, што је овај повељом и урадио (1212), притом забранивши локалним Млечанима да злоупотребљавају њене одлуке. Поред тога, од 1206. године, грчко свештенство у областима под латинском контролом је било обавезно да плаћа десетину, што је потврђено на Четвртом латеранском сабору (1215). Међутим, то није спречило локалног римокатоличког надбискупа на Криту да спроводи самовољу која се огледала у уништавању и пљачкању манастирских добара. Такође, надбискуп је, заједно са неким критским католичким бискупима, од монаха отимао десетину намењену Риму, коју су монаси сакупљали од милостиње локалних становника. Због овога је Курија реagoвала више пута у периоду 1217–1226. године: пишући надлежнима, између осталог и самом надбискупу, корећи га, па, чак и наређујући цариградском латинском патријарху да овакве поступке има убудуће да кажњава. Како су се и поред реакције изгреди наставили, папа Хонорије III је манастир, заједно са свим његовим поседима и монасима, узео под своју заштиту 1217. године (Coureas 1996: 477–480).

Без обзира на заштиту врховног римокатоличког поглавара коју је уживао, за све ово време је манастир задржао свој православни карактер. Штавише, истом манастиру је Јован XXII дозволио да на својим поседима у Фамагусту (Кипар) подигне православно гробље (1334) у оквиру цркве Светог Симеона која је, још раније, саграђена на темељу буле Хонорија III из 1217. године (Soureas 1996: 475–484). Ово није једини пример давања папске заштите православним верницима (Уп: Johnston–Kleinhenz 2015: 548).

Католичка црква је у средњем веку неретко под своју заштиту узимала и Јевреје, још од времена папе Каликста II. Дакле, видимо да се ради о једном иноверном елементу. Међутим, не само да услов за остваривање заштите није био прелазак у окриље Католичке цркве, већ је папским булама изричито било забрањено насилно покрштавање Јевреја. Такође, забрањиван је било какав вид насиља над њима, пљачка њихових материјалних добара, уништавање гробаља и сл. Иако су Јевреји „више волели да истрају у својој тврдоглавости“, повеља папе Григорија X од 7. октобра 1272. године јасно наређује да ниједном хришћанину није дозвољено да њих или било коју њихову заједницу силом примора на покрштавање (Marcus 1938: 151–154).⁸ Наводећи сва недела на основу којих се Јеврејима пружа заштита, папа објављује да они имају да остану у оном статусу „у којем су од времена својих предака, од старине до сада.“ Јасно је какав је био њихов верски статус, те је непотребно даље образлагање. Као што се овде може видети, узроци давања папске заштите нису били верске природе, већ су произишавали из потребе да се Јевреји сачувају погрома до којих је у ранијим периодима долазило.

Као што видимо, постоје различити случајеви давања папске заштите појединцима или заједницама. Ову праксу срећемо код крсташа, властелина, манастира и њихових братстава, болница, ходочасника у Свету земљу,

8 Повеља Григорија X је, у ствари, само потврда свега онога што је Јеврејима гарантовао *Sicut Judaeis* папе Каликста II из око 1123. године, а то је заштита од било каквог вида насиља (отимање, притварање, рањавање, мучење, убијање), мењања обичаја земље на којој живе ради одузимања новца или других добара (само државне власти то могу), узнемиравања у време верских празника, било дању или ноћу, терања на принудан рад и др. Даље, при судским споровима, сведочења учињена од стране хришћана немају никакву вредност, осим у случају ако би се нашао неко од Јевреја да то сведочење и потврди. Буаа наставаља осуду празноверица изнетих од стране хришћана и објављује да се сваки Јевреј који је, под сумњом да је жртвовао хришћанску децу, има одмах ослободити, осим ако, „што ми не верујемо“, у таквом злочину није ухваћен *in flagrante*. Забрањено је и скрнављење јеврејских гробаља и ископавање мртвих. У случају да се оглуши о наведено, преступника су чекале казна сразмерна рангу његовог достојанства или екскомуникација. На темељу повеље Каликста II, ово су потврдили Евгеније III (1145–1153), Александар III (1159–1181.), Климент III (1187–1191), Селестин III (1191–1198) и Иноћентије III (1198–1216). У вези са *Sicut Judaeis*, видети: Champagne 2005: 113–124. (НАПОМЕНА: Није сигурно да ли је ова дисертација добила свој штампани облик, тако да је у списку литературе наведена интернет адреса електронског примерка.)

православаца, Јевреја и др. Формуле искоришћене у наведеним случајевима (више као део правног протокола којим се заштита остварује него као вид папиног слободног изражавања) су у потпуности истоветне оној у папском писму упућеном „сремском краљу“ Драгутину 15. марта 1291. године. Ни у једном од ових случајева нема било каквог помена нити назнаке која би указивала на промену црквене припадности. Штавише, претходно наведена повеља Григорија X то изричито забрањује. Па, ипак, хрватска историографија, без икакве дубље анализе, наводе о стављању Драгутинових земаља под папску заштиту посматра као његов *ad hoc* прелазак у католичку веру. На тај начин она између чина папске заштите и промене црквене припадности повлачи знак једнакости! Међутим, на основу примера које смо изнели, јасно се види да то не може бити случај, јер осим што у њима нема никаквог помена уније, исти сведоче и да су заштити подложни и они који немају никакву потребу за прелазак у окриље католичке цркве – из простог разлога јер *они њој већ припадају!* Дакле, овој пракси подлежу и римокатолици. У случају да читаву ствар, ипак, посматрамо са становишта хрватске историографије, намеће се логично питање: због чега би папа под заштиту (= промена црквене припадности) постављао римокатолике? Из свега наведеног проистиче да ова пракса не повлачи обавезно за собом и нечију промену црквене припадности нити прихватање црквене уније. Иако реална тенденција ка унији постоји, с обзиром на то да је црква главни посредник, никако не би било исправно посматрати овај чин у том, искључивом, значењу. Као логичнији закључак се намеће могућност да се проблем папске заштите посматра као питање од значаја по унутрашње односе у Католичкој цркви или као питање од ширег политичког значаја.

* * *

У садржају писма од 15. марта 1291. године налази се још један занимљив детаљ, а то је начин на који папа ословљава Драгутина. Ако формулу из 1291. г. упоредимо са оном из 1288. г, видећемо да она није истоветна. Док у писму из 1288. године папа Драгутина ословљава са „величанствени муж“ (*magnificus vir*), дотле га у оном из 1291. године назива *carissimus in Christo filius* – „предраги у Христу син“ (Theiner 1859: 359, 375). Исто је папа поновио још у два наврата (Theiner 1859: 377, 378). За Ивана Марковића је ово несумњива потврда да је 1291. године Драгутин приступио Католичкој цркви, пошто је начин обраћања из 1288. године „онај који су папе тог доба употребљавали пишући некатоличким владоцима“ (Marković 1904: 321; Уп. Коматина 2016: 380).

Међутим, као „предраги у Христу син“ је ословљен и краљ Милутин у писму папе Климента V (1305–1314) од 25. фебруара 1307. године (Theiner 1863: 124). Иако су, у време када је ово писмо написано, у току били преговори

између српског краља и папске курије о увођењу уније у Рашку, Милутин се тада још увек није могао сматрати римокатоликом, чак ни са папских позиција, јер је читава ствар по том питању била свршена тек почетком следеће године. Легати који је требало да спроведу Милутиново превођење у католицизам су тек 1. априла 1308. године добили од папе дозволу да пођу за Србију и изврше краљево преобраћење. Наведено потврђује и сам Климент V јер је у својим повељама из 1. априла 1308. године Милутин за њега и даље „само“ *magnificus vir* (Theiner 1863: 127, 130; Живковић и др. 2013: 33–36; Узелац 2013: 594–597). Потпуно исти пример имамо и у случају српског краља, потоњег цара, Стефана Душана (1331–1355), којем се Курија неколико пута обраћала као *carissimo in Christo filio* Душану (Theiner 1859: 701; Theiner 1860: 8; Theiner 1863: 215). Дакле, још један, несумњиво православни владар, ословљен је на исти начин као и краљ Драгутин. Важно је истаћи да је попут краља Милутина и цар Душан са папством одржавао преговоре по питању увођења уније у Рашку, али и да они даље од преписке нису отишли.

Без жеље да до краја оспоравамо Марковићеву тврдњу, очигледно је да „правило“ у вези са оваквим ословљавањем политичких личности има изузетака и да се Рим на овај начин (*carissimus in Christo filius*) није обраћао само несумњивим римокатолицима. Остаје питање због чега би Курија на овај начин називала краља Милутина и цара Душана када они нису римокатолици. Могуће да је овакво ословљавање само исказ неизоставне дипломатске уљудности која је требало да послужи као први корак у процесу спровођења уније или других политичких циљева (Klaić 1994: 140–142). Извесно је да је и у односима са Стефаном Драгутином, 1288–1291. године, Курија имала своју јасну рачуницу.

* * *

За наше даље разматрање, између осталог, битно је и стање у областима под Драгутиновом (српском) управом у периоду од 1284. до 1319. године. Драгутин је 1284. године, као зет угарске краљевске породице Арпада, добио на управу јужне, пограничне делове Угарске државе, пре свега Мачву са Београдом и североисточну Босну (Соли и Усору). После 1291. године овој територији су, на истоку, додати Браничево и Кучево. Поред свега овога, он је још по силаску са српског престола (1282) добио део око Рудника и Ариља као своју удеоу кнежевину (Динић 1978а: 123–145; Динић 1978б: 145–147). Ако узмемо за исправно тумачење да је Драгутин 1291. године постао римокатолик, било би логично претпоставити да је, у светлу добрих односа са папством, радио на ширењу католичке вере у областима под својом управом. Међутим, не само да ово није био случај, односно да до њеног ширења није дошло, него се уочава тотално супротна тежња – јачање православља.

Заједно са ширењем српског политичког простора ка северу, дошло је до увећања броја епископија потчињених Српској православној цркви. Тако су у новодобијеним областима под контролом краља Драгутина, основане две нове епископије – београдска (мачванска) и браничевска, које је краљ Милутин после Драгутинове смрти (1316) укључио у домаћу (српску) црквену организацију – српску архиепископију (Јанковић 1985: 49–51). Њиховој интеграцији у српску црквену организацију у време краља Милутина свакако су помогле повољне прилике на терену, оличене у јачању православља на овим просторима, што се види у сачуваној изворној грађи. Те прилике ће посебно доћи до изражаја у највећем и најзначајнијем Драгутиновом граду – „славном граду Београду српском“.

На овакав развој догађаја нам из прве руке сведочи, ни најмање равнодушни, папа Никола IV (1288–1292), који се 1290. године жалио свом легату Еугубину, како су „великаши шизматици“ (*nobilium scismaticorum*) преузели власт у Београду и како се на челу епископије, такође, налази *Scismaticum* (Theiner 1859: 366; Калић Мијушковић 1967: 68, 359, нап. 7; Babić i dr. 1953: 377). Зато је од њега (легата) и цркве у Београду (*ecclesiae Albaebulgaricae*) захтевао да смене православног „уљеза“ и поставе свог (католичког) епископа. Уочавамо да овај податак претходи Драгутиновом наводном преласку у католичку веру (1291), те га самог не бисмо могли сматрати од примарног значаја за наш хронологијом строго омеђен рад. Међутим, београдски римокатолички епископ се у изворима поново помиње 1295. године, са том разликом што га сада налазимо у Будиму, а не у Београду (Калић Мијушковић 1967: 68, 359, нап. 8). Овај податак упућује на то да је у том тренутку његова надлежност у земљи Стефана Драгутина тек номинална, а прави утицај никакав. Захтев Николе IV из 1290. године је, по свему судећи, остао нереализован за дуже време. Да је то стварно тако, јасно сведочи податак о „великој саборној цркви митрополитској“ који нам доноси архиепископ Данило II у житију краљице Јелене (Даничић 1866: 97; Мирковић 1935: 73; Мак Данијел–Петровић 1988: 105; Калић Мијушковић 1967: 67–68; Јанковић 1985: 189–190). Ова црква је, највероватније, била седиште православне епископије. С обзиром на то да је Данило помиње у контексту посете српске краљице Симониде Београду и Драгутиновој жени Каталини, за коју знамо да се није могла десити пре 1314. године,⁹ увиђамо да је она ту несметано постојала за Драгутинова живота. Занимљиво је што Данило при опису цркве користи придев „митрополитска“ јер се овај вид организације у српској цркви јавља тек од 1346. године. Мишљење је да је београдски епископ могао добити ову почасну титулу, управо због значајног верског центра који се у граду развијао (Јанковић 1985: 49–50).

9 Тачније, не пре 8. фебруара 1314. године, када је умрла краљица Јелена. Симонидина посета се десила после њене смрти.

Слабљење позиција римокатолика у Београду има свој јасан континуитет. Дугогодишња српска управа над Београдом оставила је видљиве и дугорочне последице по католичку цркву у овом граду, што нам надаље потврђују и неки каснији латински извори. Папа Јован XXII је у једном писму из 1322. године посведочио да каптол у граду не постоји, да свештенства и пастве недостаје и да је краљ Карло тек недавно преотео град из руку „неверника“ (Theiner 1859: 484).¹⁰ О бројности православног живља и стању у самом граду индиректно говори једна каснија повеља, издата Иштвану Лацкфију 30. јуна 1347. године (Nagy 1889: 196–201). Поред тога што се Лацкфију одаје признање за храбро држање у једној бици, из повеље сазнајемо и да су приликом угарског освајања Београда 1319. године, *бројни рашки шизмајници* заробљени и убијени, док је утврђење спаљено (Nagy 1889: 199).¹¹

Било би крајње наивно претпоставити да Драгутин током своје тридесетогодишње владавине у Београду није знао за све проблеме које је папска курија имала по питању верских послова у највећем граду његове области, те је извесно да је овакав развој ситуације имао његову подршку, као и подршку његовог брата, српског краља Милутина, током његове краткотрајне владавине над Мачвом и Београдом (1316–1319). Верске прилике по римокатолике ће почети да се поправљају тек пошто Угарска поврати град у своје окриље, 1319. године. Идентичан тренд се може приметити и у другим деловима Драгутинове области, нпр. у Браничеву које је 1292. доспело под његову власт (Коматина 2016: 374).

О Драгутиновом православном усмерењу додатно сведочи његова градитељска делатност. Познато је да је манастир Светог Ахилија у Ариљу његова задужбина. Иако је градња манастира отпочела у деветој деценији XIII века, што хронолошки претходи прекретној 1291. години, познато је да манастирски фрескопис потиче из 1296. године (Чанак Медић 1982: 6–8). Дакле, пет година после наводног преласка у римокатоличје, радови на манастиру су и даље извођени. У истом правцу се креће и чињеница да је у време Драгутинове управе, на ушћу Граца у Колубару, постојао храм за који се претпоставља да је могао да служи и као ново седиште

10 „[...] *in qua capitulum aliquod non existit, cleroque caret et populo christiano [...] de infidelium manibus nuper eripuit.*“ Није у потпуности јасно на шта мисли Fine 1987: 220 када тврди да је Драгутин дозволио устоличење католичке бискупије у Београду: „He allowed the establishment of a Catholic bishopric in his city of Beograd [...]“ Уколико мисли на већ постојећу римокатоличку епископију, њен утицај је био тек номиналан као што је претходно објашњено.

11 „[...] *postmodum dum scismatici Racienses in Nandur Feyruar descendissent, et ibi castrum construxissent, idem Stephanus voivoda cum ipsis scismatici viriliter propugnando ipsum castrum cremavit, quamplures ex ipsis scismaticis captivavit et quamplures interfecit ex eisdem [...]*“

православне сремске епископије.¹² Питање је колико би све ово било могуће да је Драгутин одлучио да искрено прихвати западну догму.

* * *

Драгутин је 1308. године започео преговоре са ердељским војводом Ладиславом Апором, код којег се у то време налазила круна Св. Стефана. Преговори су се тицали удаје Апорове ћерке Кане за једног од Драгутинових синова, највероватније Владислава. Из преписке између папе Климента V и кардинала Гентила види се да је највећу препреку овом браку представљала православна вера Драгутиновог сина који је „од речене вере одступник“ (*filio regis eiusdem, a prefate fidei devianti*; Theiner 1859: 823–825; Fraknoi 1885: 369–374; Динић 1955: 64–65, нап. 54). Због тога је папа сугерисао кардиналу Гентилу да би пре брака обојица требало да пређу под окриље Католичке цркве (Ружичић 1972: 86). У самом писму се јасно износи да је јеретицима, патаренима, катарима, шизматицима (*scismatico*), као и свима који су у супротности са хришћанском вером, а поготово Рутенима, Бугарима, Србима (*Rasis*) и Литванцима који ће остати у „заблуди“ (*in errore manentibus*), забрањено да се жене са римокатоликињама. Овакав став је, највероватније, проистекао из одлука раније одржаног сабора у Будиму. Ипак, до брака је дошло, а Гентил је потом екскомуницирао Ладислава Апора на Божић 1309. године. Са теретом екскомуникације Апор није могао да се носи, те је одустао од брака, а круну је предао Карлу I Роберту који се трећи пут крунисао за краља. Према томе, с обзиром на екскомуникативну санкцију којој је Апор подлегао, намеће се закључак да се Драгутин 1309. године никако није могао налазити под окриљем Католичке цркве и да је, без сумње, од Курије третиран као „шизматик“ – православац. За тумачење Драгутинове црквене припадности нам је корисна још два детаља, један детаљ из 1308. и један из 1310/1311. године. Први се односи на већ поменуте преговоре краља Милутина и папе Климента V о Милутиновом прихватању

12 Крајем прошлог века, 1984. године, на ушћу Граца у Колубару, на простору локалитета стадиона „Крушик“ у Ваљеву, откривена је једна надгробна плоча. На основу натписа утврђено је да припада монаху Јефрему који је био син, за сада, неименованог великог теучије краља Драгутина. Његова смрт се, на основу натписа, може датовати у период 1312–1316. године. У натпису је забележено и Драгутиново име у облику „Степан“ (Томовић 1985: 75–80). Постојање плоче је указивало и на постојање гробнице и храма којем би та гробница припадала. У лето наредне, 1985. године, уследила су додатна археолошка истраживања приликом чега су откривени темељи манастирске цркве рашког стила и три зидане гробнице које указују на већи значај самог храма. Плоча се, према својим димензијама, поклапа са једном од три гробнице. Што се самог манастира тиче, утврђено је да се ради о храму манастирског типа који је подигнут у време управе „сремског краља“ Драгутина (Јез 1992: 49–57). Претпоставка о могућем седишту сремске епископије потиче од археолога Ђорђа Јанковића (Јанковић 2015: 276).

црквене уније. Када је видео да, у складу са неповољно измењеним политичким околностима на западу (које су се тицале освајања Цариграда), од уније не може да има корист, краљ Милутин је одлучио да од даљих преговора са папом у потпуности одустане. Према наводима доминиканца Бернара Гија, Милутин се правдао тиме да на унију не сме да пристане јер се плаши мајке и брата (*matris sue et fratris metu retractus*; Живковић и др. 2013: 35).¹³ Други детаљ је садржан у спису *Descriptio Europae Orientalis*, анонимног аутора. Аутор овог списка наводи да од сестара покојног краља Ладислава IV Куманца, право на угарски престо има само Марија, сицилијанска краљица, јер је римокатоликиња. Осталим сестрама то право није дато јер су удате за *scismaticis*.¹⁴ Како је као наследница престола наведена само Марија, јасно је да је Каталина, Драгутинова жена, једна од оних сестара чији је муж шизматик. Због тога је Аноним не ставља у исту раван са Маријом и због тога она и њен муж немају право на престо. Према томе, видимо да је и са угарског и са папског¹⁵ становишта Драгутин сматран за православца.

* * *

О Драгутиновом владању у Усори и Соли се зна веома мало. Међутим, не бисмо могли са сигурношћу да тврдимо да је његова црквена политика у овим пределима била у потпуности пасивна. Нису усамњене тврдње историчара о његовој подршци православном мисионарском раду који је допирао све до реке Врбас, западне границе Усоре (Јанковић 1985: 55; Kapidžija 2010: 194; Јанковић 2015: 270–273; Коматина 2016: 387). Осим што би се за полазне тачке ових мисија могле сматрати граничне српске епископије (дабарска, моравичка и београдска; све у оквиру територије коју је Драгутин контролисао), у истом светлу бисмо могли да сагледамо и улогу манастира Ломница.¹⁶ Не треба заборавити и („овострани“) Срем као могуће

13 За издања извора, види напомену бр. 80 у цитираној литератури.

14 „И пошто је, као што је речено, горе поменути угарски краљ Ладислав умро без наследника и све његове сестре су се удале за шизматике, осим сицилијанске краљице, она је, будући католикиња, преостала да наследи краљевство [...]“ (Живковић и др. 2013: 144).

15 Сада је, за разлику од неких ранијих тумачења, извесно да је анонимни аутор овог списка потицао из уског круга око папе Климента V (Живковић и др. 2013: 29–43).

16 Крајем XIX века Иларион Руварац је подвргао критици народно предање које је краљу Драгутину и његовим синовима приписивало подизање најзначајнијих православних манастира на простору североисточне Босне: Папраће, Ломнице, Озрена, Возуће, Гостовића, Тавне, Моштанице, Гомионице, Рмња (Руварац 1878: 254–261). Новија истраживања потврђују Руварчеве закључке и настанак ових богомоља, за сада, померају у период XVI века са изузетком Папраће (Филиповић 1964: 4–5; Шево 1998: 37–47; Мргић 2008: 61; Јанковић 2015: 270). Међутим, чини се да народно предање није у потпуности спорно, бар када је у питању манастир Ломница. У Горњим Кијевцима

исходиште православне мисије, иначе област са јаком православном традицијом (Јанковић, 1985: 55, нап. 101).

На ово указује и чињеница да је у изворној грађи потврђен *босански* епископ, Василије (Радонић 1934: 83–84; Станојевић 1934: 110–112). У историографији је, додуше, спорно постојање било какве званичне црквене организације под патронатом Српске православне цркве на простору северне Босне у Драгутиново време. Међутим, придев „босански“ који стоји уз Василијево име, не мора га стриктно квалификовати за епископа са подручја Босне. Сама чињеница да се среће у најближим круговима око Драгутина и његовог сина, заједно са овим придевом, врло јасно упућује на његову улогу – мисионарски рад у Босни (Јанковић 1985: 54–55; Kapidžija 2010: 196; Коматина 2016: 386–387). Уосталом, српски извори, попут архиепископа Данила II и Пљеваљског синодика православља, о оваквим мисијама недвосмислено сведоче (Даничић 1866: 41; Мирковић 1935: 34; Мак Данијел–Петровић 1988: 70; Косановић 1871: 172–174; Руварац 1878: 251–252; Мошин 1959: 361–362; Мошин 1960: 301–303). С обзиром на то да се ова мисија одвијала на територији под Драгутиновом контролом, свакако је морала бити и уз његово знање и дозволу.

На крају, Драгутиново преагалаштво у корист православне вере се није огледало само на локалном већ и на ширем плану. Архиепископ Данило сведочи да је негде у Русији даривао „љубљенога свога пријатеља кнеза Василија“, затим Јерусалим, Раит и Синај и да је чинио „богољубива давања и дарове ка иноплеменим народима, царевима и војводама и осталим силнима“ (Даничић 1866: 39–40; Мирковић 1935: 33; Мак Данијел–Петровић 1988: 69–70). Према истом извору, у Светој Земљи је (којој је, изгледа, планирао и посету) одржавао живу преписку са својим „духовним оцем на Јордану“, монахом Галактионом, највероватније својим личним исповедником (Даничић 1866: 42; Мирковић 1935: 35; Мак Данијел–Петровић 1988: 71).

код Градишке (Усора) у рушевинама једне православне цркве из XII века, пронађен је натпис са именом „попа Ломничанина“ из 1301. године (Мишлички 2010: 191; Јанковић 2015: 270–273). Ово би могао бити индиректан доказ постојању манастира Ломнице пре 1301. године, што се хронолошки уклапа у период владања краља Драгутина и претпоставку да је манастир његова задужбина. Према другом предању, православни манастир Крупа у Далмацији су основали монаси из (Босанске) Крупе на Врбасу, око 1317. године (Милаш 1901: 140–142). Ђорђе Јанковић, између осталог, добро запажа да „ако Крупа на Врбасу није била српски манастир до 1317. године, њени калуђери нису могли основати ни Крупу код Зрмање“. Према томе, сама чињеница да је пре 1317. године у Усори било православних богомоља, јасно говори у прилог Драгутинове црквене политике. Крупа на Врбасу је запустела после његове смрти, што се може објаснити тиме да је до тада уживала његову заштиту (Јанковић 2015: 274–283). Према томе, могу се довести у питање наводи према којима је тешко наћи основу на коју би се православни утицаји из Србије надовезали на базу у Босни (Kapidžija 2010: 194–195).

* * *

Стефан Драгутин је умро 22. марта 1316. године, пред смрт се замонашивши и поставши „блажени Теоктист монах“. По сопственој жељи, сахрањен је у манастиру Ђурђеви Ступови у Расу (Поповић 1992: 91). Због заслуга, Српска православна црква га је канонизовала и прославља га као Преподобног Теоктиста. Да је краљ Драгутин са искреном жељом одлучио да постане римокатолик, у једном тренутку би се сигурно и покрстио. За то је имао и више него довољно времена: од 1291. до 1316. године. Дакле, пуну четвртину века. Тешко је претпоставити да би његов животописац, архиепископ Данило II или неко из круга српске цркве, пропустили да о тако великом догађају оставе и најмању белешку, макар и у виду покуде. Уместо тога, Драгутин је на самрти позвао православне свештенике и узео грчко име.

Сматрамо да је приликом изучавања ове проблематике неопходно његов несумњиви политички прагматизам одвојити од његових интимних верских осећања и исте пажљиво сагледати у контексту читавог сплета околности у којем се Драгутин нашао после 1284. године. Вероватно је Драгутин од 1291. године уживао папску заштиту. Међутим, сачувани историјски извори, који сведоче о његовим верским осећањима у периоду после 1291. године, недвосмислено оповргавају праволинијско тумачење оних аутора који га овом периоду доживљавају као римокатолика, а поготово оних који тврде да је то остао до краја живота. Штавише, ти извори га у више наврата јасно препознају као православну личност, односно „шизматика“, што је он, несумњиво, био и остао до краја живота.

ИЗВОРИ

- Даничић 1866: Ђуро Даничић (прев.). *Животи краљева и архиепископских српских: написана архиепископ Данило и дружи.* Загреб: Штампарија Светозара Галца и ком.
- Живковић и др. 2013: Тибор Живковић и др. (прир.) *Anonymi Descriptio Europae Orientalis.* Извори за српску историју. Књ. 13 – Латински извори, књ. 2. Београд: Историјски институт Београд.
- Косановић 1871: Сава Косановић. „Српске старине у Босни: неколике биљешке“. *Гласник српског научног друштва.* Књ. 12, св. 29. Београд: Државна штампарија, 158–188.
- Мак Данијел–Петровић 1988: Гордон Мак Данијел – Дамњан Петровић (ур.). *Данило дружи: Животи краљева и архиепископских српских. Службе.* Књ. 6. Београд: Просвета: Српска књижевна задруга.
- Мирковић 1935: Лазар Мирковић (прев.). *Животи краљева и архиепископских српских од архиепископ Данила II.* Београд: Српска књижевна задруга.
- Мошин 1959: Владимир Мошин. „Сербская редакция синодика в неделю православия. Анализ текстов“. *Византийский вестник XVI.* Ленинград/Москва: Академия Наук СССР, 317–394.

- Мошин 1960: Владимир Мошин. „Сербская редакция синодика в неделю православия. Тексты“. *Византийский временник XVII*. Ленинград/Москва: Академия Наук СССР, 278–353.
- Радонић 1934: Јован Радонић. *Дубровачка акција I*. Београд: Српска краљевска академија.
- Станојевић 1934: Станоје Станојевић. *Из наше прошлости I*. Београд: Издавачко и књи-
жарско предузеће Геца Кон А. Д.
- Arnold 2012: Thomas Arnold (ed.) *Memorials of St. Edmund's Abbey*, vol. III. New York: Cambridge University Press.
- Brown 1986: Philippa Brown (ed.). *Sibton Abbey Cartularies and Charters*, vol. II. Suffolk: The Boydell Press: Suffolk Records Society.
- Fraknói 1885: Vilmos Fraknói (ed.). *Monumenta Vaticana historiam regni Hungarie: Acta legationis cardinalis Gentilis. Gentilis bibornok magyarország követségének okiratai 1307–1311*. Monumenta Vaticana Hungariae I/2. Budapest: Franklin-Tarsulat Konyvnyomdaja.
- Farrer 2013: William Farrer (ed.). *Early Yorkshire Charters*, vol. I. New York: Cambridge University Press.
- Loewenfeld 1885: Samuel Loewenfeld (ed.). *Epistolae Pontificum Romanorum ineditae*. Lipsiae: Viet et Comp, 179–80.
- Marcus 1938: Jacob Rader Marcus (ed.). *The Jew in the Medieval World: A Source Book 315–1791*. Cincinnati: The Sinai press.
- Nagy 1889: Imre Nagy (ed.). *Sopron vármegye története. Oklevéltár első kötet 1156–1411*. Sopron.
- Robinson 1990: Ian Stuart Robinson (ed.). *The Papacy 1073–1198: Continuity and Innovation*. New York: Cambridge University Press.
- Stevenson 1862: William Henry Stevenson (ed.). *Records of the Borough of Nottingham. King Henry II to King Richard II 1155–1399*, vol. I. London–Nottingham: Thomas Forman & Sons.
- Stubbs 2012: William Stubbs (ed.). *Chronica Magistri Rogeri de Houedene*, vol. IV. New York: Cambridge University Press.
- Teulet 1863: Alexandre Teulet (ed.). *Layettes du Trésor des Chartes I*. Paris: Henri Plon, Imprimeur-editeur.
- Theiner 1859: Augustino Theiner (ed.). *Vetera monumenta historica hungariam sacram illustrantia I 1216–1352*. Romae: Typis Vaticanis.
- Theiner 1860: Augustino Theiner (ed.). *Vetera monumenta historica hungariam sacram illustrantia II 1352–1526*. Romae: Typis Vaticanis.
- Theiner 1863: Augustino Theiner (ed.). *Vetera monumenta slavorum meridionalium historiam illustrantia I 1198–1549*. Romae: Typis Vaticanis.
- Trinks 1867: Erich Trinks (ed.). *Urkundenbuch des Landes ob der Enns IV*. Wien: K. K. Hof und Staatsdruckerei.

ЛИТЕРАТУРА

- Динић 1955: Михаило Динић. „Однос између краља Милутина и Драгутина“. *Зборник радова С.А.Н*, XLIV. Књ. 3. Београд: Византолошки институт, 49–82.
- Динић 1978а: Михаило Динић. „Област краља Драгутина после Дежева“. *Српске земље у средњем веку: историјско-географске студије*. Сима Ђирковић (ур.). Београд: Српска књижевна задруга, 123–145.
- Динић 1978б: Михаило Динић. „Уз расправу Област краља Драгутина после Дежева“. *Српске земље у средњем веку: историјско-географске студије*. Сима Ђирковић (ур.). Београд: Српска књижевна задруга, 145–147.

- Јанковић 2015: Ђорђе Јанковић. *Предање и историја Цркве Срба у светлу археологије: краљак прилеод од јочейка до јурске окујације*. Београд: Хришћанска мисао: Универзитетски образовани православни богослови: Хиландарски фонд: Задужбина „Николај Велимировић и Јустин Поповић“.
- Јанковић 1985: Марија Јанковић. *Ејискојје и мијројолије срјске цркве у средњем веку*. Београд: Народна књига: Историјски институт у Београду.
- Јеж 1992: Жељко Јеж. „Археолошка истраживања средњовековне цркве у Ваљеву“. *Ваљевац: Велики народни календар за јросју 1993*, 49–57.
- Калић Мијушковић 1967: Јованка Калић Мијушковић. *Београд у средњем веку*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Коматина 2016: Ивана Коматина. *Црква и држава у срјским земљама од XI до XIII века*. Београд: Историјски институт.
- Мишлицки 2010: Тања Мишлицки. „Кијевци – насеље код Градишке са археолошким налазиштем Манастириштем“. *Демојрафија – мејународни часојис за демојрафска и ојсјала друшјивена ијстраживања*. Књ. 7. Београд: Географски факултет Универзитета у Београду, 189–198.
- Мргјић 2008: Јелена Мргјић. *Северна Босна 13–16. век*. Београд: Историјски институт.
- Руvaraц 1878: Иларион Руvaraц. „Нешто о Босни дабарској и дабро босанској епископији и о српским манастирима у Босни“. *Годишњица Николе Чујића*, бр. 2. Београд: Издање Чујићеве задужбине, 240–261.
- Ружичић 1972: Гојко Ружичић. „Црквена припадност краља Драгутина“. *Зборник за историју*. Нови Сад: Матица српска, 85–86.
- Томовић 1985: Гордана Томовић. „Надгробни натпис Јефрема Ђурђа: прилог проучавању средњовековног Ваљева“. *Ијстраживања*, бр. 2. Ваљево, 75–80 (Саопштења са 6. скупа археолога Србије, 6–8. мај 1984).
- Узелац 2013: Александар Узелац. „Црквена и световна политика краља Милутина према западним силама – неколико нових запажања“. *Зборник радова*. Ур. Драгиша Бојовић. *Свети цар Конјијанијин и хришћанство I: мејународни научни скуп јоводом 1700 година Миланској едиктиа*, Ниш: Центар за црквене студије, 593–608.
- Филиповић 1964: Миленко С. Филиповић. „Почеци и прошлост Зворничке епархије“. *Босјословје: ојан Православној бојословској факултетиа у Београду*. Београд: Радиша Тимотић, 1–83.
- Цвитковац 2017: Немања Цвитковац. „Верска политика Стефана Драгутина Немањића у светлу српске и хрватске историографије“. *Теолошки јојлеги*, бр. 50. Св. 1. Београд: Свети Архијерејски Синод Српске Православне Цркве, 101–114.
- Чанак Медић 1982: Милка Чанак Медић. *Свети Ахилије у Аршју*. Београд: Републички завод за заштиту споменика културе.
- Babić i dr. 1953: Ante Babić i dr. (ur.). *Historija naroda Jugoslavije I*. Zagreb: Školska knjiga.
- Babić 1997: Petar Babić. „Prijelaz srpskog kralja Stjepana Dragutina na katoličanstvo i pokušaj obnove crkvenog jedinstva sa Rimom“. *Vrhbosnensia. Časopis za teološka i međureligijska pitanja*, god. 1, br. 2. Sarajevo: Vrhbosanska katolička teologija, 257–262.
- Batinić 1881: Mijo Vjenceslav Batinić. *Djelovanje franjevaca u Bosni i Hercegovini za prvih šest vjekova njihova boravka 1235–1517: Vikarija (1235–1517)*, svezak I. Zagreb: Tisak Dioničke Tiskare.
- Coureas 1996: Nicholas Coureas. “The orthodox monastery of Mt. Sinai and papal protection of its Cretan and Cypriot properties”. *Autour de la première croisade*. Michel Balard (ed.). Paris: Publications de la Sorbonne, 475–484.

- Champagne 2005: Marie Therese Champagne. *The Relationship between the Papacy and the Jews in Twelfth-Century Rome: Papal Attitudes toward Biblical Judaism and Contemporary European Jewry*, LSU Doctoral Dissertations, 1–217: <https://digitalcommons.lsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2930&context=gradschool_dissertations>. [приступљено 17. 04. 2018].
- Dvornik 1962: Francis Dvornik. *The Slavs in European History and Civilization*. New Brunswick – New Jersey: Rutgers University Press.
- Fine 1987: John Van Antwerp Fine. *The Late Medieval Balkans: A Critical Survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Jelenić 1912: Julijan Jelenić. *Kultura i bosanski franjevci*. Sarajevo: Prva hrvatska tiskara Kramarić i M. Raguz.
- Johnston 2015: William M. Johnston, Christopher Kleinhenz (ed.). *Encyclopedia of Monasticism 1&2*, New York: Routledge.
- Kapidžija 2010: Elmedina Kapidžija. „Vjerska politika 'Sremskog kralja' Dragutina“. *Historijska traganja*, br. 5, 187–202.
- Klaić 1994: Nada Klaić. *Srednjovjekovna Bosna: Politički položaj bosanskih vladara do Tvrtkove krunidbe (1377. g.)*. Zagreb: Eminex.
- Klaić 1882: Vjekoslav Klaić. *Poviest Bosne do propasti kraljevstva*. Zagreb: Tiskak Dioničke Tiskare.
- Marković 1904: Ivan Marković. *Slaveni i pape II*. Zagreb: Tisak Dioničke Tiskare.
- Mitrović 1972–1973: Mirko Mitrović. „Zbornik za istoriju Matice srpske I–VI, 1970–1972“. *Historijski zbornik*, br. 25–26, 595–603.
- Rački 1869: Franjo Rački. „Bogomili i patareni“. *Rad Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti*. Knj. VII, 84–179.
- Šanjek 1992: Franjo Šanjek. „Kršćanstvo Bosne i Hercegovine“. *Croatica Christiana periodica* 16/30, 119–152.
- Šidak 1937: Jaroslav Šidak. „Problem bosanske crkve u našoj istoriografiji od Petranovića do Glušca: Prilog rješenju t. zv. bogumilskog pitanja“. *Rad Jugoslovenske akademije znanosti i umjetnosti*. Knj. 259, 37–182.

Nemanja P. CVITKOVAC

CHURCH AFFILIATION OF THE KING DRAGUTIN AFTER 1291

SUMMARY

The aim of this paper is to re-examine the church affiliation of Serbian King Stefan Dragutin (1276–1282) in the period from 1291 to 1316. Shortly after the descent from the Serbian throne, Dragutin became one of the most powerful Hungarian feudal lords. Since 1288 he expanded his relations with Rome, which culminated in 1291 when the pope took him under his protection. This detail had been used by a certain authors to acknowledge Dragutin as the unquestionable Roman Catholic who remained so until his death in 1316. This interpretation is particularly expressed in Croatian historiography, from the second half of 19th century until the end of 20th century. It can also be found with some authors within the Serbian historiography, but unlike the Croatian, Serbian historiography did not accept this interpretation. Contemporary Serbian historians see Dragutin's transition to Rome's safeguard as an act of political pragmatism whereas the Croatian historians persist in the interpretation that Dragutin, having received papal protection, became a Roman Catholic. Some even wrote that he remained so for the rest of his life. The problem with this assertion is that it is very superficial and is not subjected to any deeper critical analysis of the original sources. Moreover, it is noticeable that not all of the historical sources were used by Croatian historians who dealt with this topic. The sole identification of the act of papal protection with the change of religion, which is insisted upon, has no foundation. All of this is discussed in the first part of this paper. The second part of this paper is focused on further insight and critical analysis of the sources which treat Dragutin's religious feelings after March 15, 1291. Clearly all of the sources address him as „schismatic“ which is a term used in the middle Ages to mark an Orthodox Christians. Even if at some point, Dragutin became a protégé of the Roman Catholic Church, he most certainly agreed to this only formally and remained an Orthodox for the rest of his life.

Key words: King Dragutin, church affiliation, papal protection, Catholic church, Orthodox church, historiography.